

הארון אם הוא נחשב מכלי המקדש

בסוף פרשת פקודי מ' י"ח: "ויקם משה את המשכן וכו' ויקח ויתן את העדות אל הארון וישם הבדים על הארון ויתן את הכפורת על הארון מלמעלה. ויבא את הארון אל המשכן וכו'", מבואר כאן שלא שם את הארון במשכן ואח"כ שם את העדות, אבל בשאר כלי המקדש כתוב "ויתן את השלחן באהל מועד על ירך המשכן צפונה ויערך עליו את לחם הפנים", הכניס את השלחן למשכן ואח"כ ויערך עליו את לחם הפנים, וכן במנורה כתוב "וישם את המנורה באהל מועד נוכח השלחן" ואח"כ "ויעל את הנרות לפני ה' כאשר צוה ה' את משה" ע"כ.

מבואר כאן הבדל גדול בין הארון והלוחות, שלפני ששם את הלוחות בארון לא הכניס את הארון במשכן לא כמו בשלחן והמנורה, שמקודם הכניס אותם למשכן ואח"כ ערך עליו את לחם הפנים וכן במנורה, מוכח מזה שאין על הארון שום קדושת כלי המקדש בלי לתת את העדות לתוכו, שקדושת הארון הוא רק בזמן שנמצאים הלוחות בו, ולפיכך לא היה אפשר לשים את הארון לפני שיכניס את העדות, לכן הכניס את העדות קודם ששם את הארון במשכן ודוק.

והדבר מוסבר יותר על פי דברי המשך חכמה בפרשת ויקהל על הפסוק ויעש בצלאל את הארון וז"ל: מה דלא כתיב בכולהו עבודות במשכן בצלאל רק אצל הארון, משום ששאר הדברים עשו גם אחרים בבית עולמים וכן בכית שני לעתיד, אבל ארון שנגזר עוד לא עשו אחר כי אין לעשות לוחות אחרים, ורק ארון שעשה בצלאל הוא שקיים לדורות ולא אחר, ואולי הקפיד הכתוב שלא יעשו לדורות ארון וכו' ויבין רק זה שעשה בצלאל.

והוא על פי הגמ' יומא דף נ"ד ע"ב: אמר ריש לקיש בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה הוציאון לחוץ ואמרו, ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו מיד הזילום שנאמר (איכה א') "כל מכבדיה הזילוה כי ראו ערותה" ע"כ, וכזה דרשו במכילתא על הפסוק לא תעשו אלהי כסף, שאם עשו אותן של כסף הרי הן כאילו עשו אלקי כסף, ואם כן חשש השי"ת שמא אחרי שחטאו בעגל, שמא כשיעשה אחד את הארון יבוא להרהר איזה מחשבה זרה הנוטה לדרכי הטלמסאות ועצביהם, ולכן כתב "ויעש בצלאל" שהוא לבדו עשה את הארון בלי שום סיוע. וכזה יבואר שהשי"ת קודם עשיית העגל אמר: ראה קראתי בשם בצלאל כו' ואמלא וכו' לעשות כל מלאכה, וכשאמר משה לישראל כתוב: לעשות ככל מלאכת מחשבת. ולפי שזה היה אחר העגל ואז המלאכה היתה צריכה להיות

טהורה גם במחשבה שלא יהיה שום ציור גשם ותבנית דמות כלל, וזה מלאכת מחשבת, שהמחשבה תהא טהורה וברורה ונקיה, ואולי כונו לזה (בסנהדרין ס"ט וביומא ס"ט, כשעזרא ביטל את היצר הרע מעבודה זרה) במליצתם הנוראה דנפיק כעין גוריא מבית קודש הקדשים, עכ"ל בזה. ואם כן לבנות הארון עם כרובים היה ציורי רק שבצלאל יעשה את הארון, כי היה חשש של התגשמות אלקים בזה, כי גם העגל היה לא שכפרו באלקים אלא בקשו באיזה דבר מוחשי להשיג אלקים, כי לא היו רגילים לאלקים באופן מופשט אלא דרך השגה של חושים, וזה אסור מ"לא תעשו אלקי כסף" ולפיכך ניהא ברעיון זה, שמצות עשיית הארון לא הכניס הרמב"ם בחשבון המצות, לא ביד החזקה ולא בספר המצות, ובמגילת אסתר על ספר המצות, בשורש ג' ובמצות עשה ל"ג כתב שם טעם על הרמב"ם ודבריו מוקשים שם, אבל לפי המשך חכמה אי אפשר לכן אדם חוץ מבצלאל שיהיה בטהור מחשבה, ולא יפול באיזה מחשבה של התגשמות על הכרובים, ולכן אין את המצוה לדורות כלל.

בענין ארון כפורת וכרובים

כתב הרמב"ם: המנורה וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשאוהו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין ע"כ.

והנה בעל ערוך לנו בסוכה דף נ' ע"ב כתב להעיר על דברי הרמב"ם למה לא הזכיר רבנו גם ארון כרובים וכפורת שדוקא ממתכת כשרים ולא בשאר דברים.

וכתב שלא הביא הרמב"ם זה מפני שדבר זה ינהוג רק לעתיד לבא כשיבנה בית המקדש וכיון דארון כרובים וכפרת הם מחמשה דברים שגגום יאשיהו כמבואר יומא נ"ב ועתידיים, להתגלות אין צורך עשיה לעתיד ולכן השמיט הרמב"ם, אבל על פי דין יש לומר גם כפרת וארון מותר לעשות משאר מיני מתכת אם אין זהב, דרק בכרובים מיעט קרא כמבואר במכילתא סוף יתרו וז"ל: ומה ת"ל אלקי כסף לפי שמצינו כל כלי בית עולמים שאם אין להם של זהב עושין של כסף שומע אני אף כרובים כן, ת"ל אלקי כסף הא אם אינו נותן של זהב הרי הם כאלקי כסף ע"כ.

אמנם לענין כפורת מסתפק אי נימא כיון דכתיב "מן הכפרת תעשו את הכרובים" שהיו צריכים להיות מקשה עם הכפרת ולא עשויים לעצמם ומחוברים בו, אם כן ע"כ גם הכפרת היתה של זהב כמו הכרובים, או דנימא דאם לקח עשת של מתכת וחבר בקצותיו זהב על ידי יציקה ומהם עשה הכרובים ומאמצע העשת עשה את הכפורת גם כן כשר. ולא ראיתי דין זה מפורש איך הוא על פי דין התורה וכו' ע"כ דבריו.

והנה הרמב"ן בספר המצוות להרמב"ם עשה ל"ג מאריך שם לחשוב במנין המצוות עשיית ארון וכפורת, ומסיק לבסוף: ועוד שאם נעלה על דעתינו שיאבד או ישבר, מצוה לעשותו כמדה הראשונה לשום שם לוחות העדות. ומקורם כתב הרמב"ן למה לא עשו בבית שני ארון מאחר שנגזז מהם, או כדברי האומר שגלה לבבל ולא עשו ארון אחר, מפני שנעשה הארון ללוחות הברית והיות שהלוחות נגזזו עם הארון אי אפשר לעשות ארון כי בלי לוחות הברית זה כלום לפיכך לא עשו בבית שני ארון מפני שלא היו לוחות הברית. ובאמת צודק הרמב"ן דיש מציאות שיעשו ארון לדורות כגון שנשבר הארון, וגם הרמב"ם מודה בזה והא דלא חשב זה במנין המצוות דאזיל לשיטתו במצות עשה כ' שכתב שבמצות בנין בית הבחירה נכלל גם מינים רבים שהם המנורה והשולחן והמזבח וזולתם וכו' הרי ששיטתו שכל הכלים הוא חלק ממצות בנין בית הבחירה ולא נחשב למנין בפני עצמו, אבל הרמב"ן לשיטתו שכלי המקדש הם מצוה מיוחדת לפיכך הכניס גם ארון במצוה מיוחדת ודוק.

וכיון שכן עוד לא מוסבר למה לא כתב הרמב"ם גם כן דארון בעינן שיהיה ממתכות כמו שאר כלים כיון שהמצוה קיים לעולם דאפשר שישבר הארון כמו שכתב הרמב"ן בזה.

והנה שמעתי מחכם אחד בירושלים שכתב לפרש דברי הרמב"ם על פי החוס' ישנים יומא ל"ז ע"כ ד"ה בקתתא וכו' בשם הר' יוסף שאין לעשות כלי שרת חציה משל זהב וחציה משל כסף עיי"ש. ולפי זה יתכן לומר כיון דהארון כלי אחד עם הכפורת והכרובים שהיו מקשה עם הכפורת, וכרובים כתוב במכילתא שאין לעשות משל מתכות כמו שהבאתי לעיל, וממילא כל הארון מוכרח להיות משל זהב ולא משל שאר מתכות דאין לעשות כלי אחד חציה משל זהב וחציה משל שאר מתכות.

ולפיכך הזכיר הרמב"ם בבית הבחירה פרק א' רק שלחן מנורה ומזבח הקטרת דאין עושין אותן אלא מן המתכות, ולא הזכיר ארון כי ארון בעינן זהב דוקא עיי"ש.

אבל הוא שגה בזה דהרי בתורת כהנים פרשה אחרי מות וז': אל פני הכפרת אשר על הארון מה ת"ל, לפי שנאמר כפורת יכול יהיה כסוי לארון תלמוד לומר כפורת, כפורת לארון ואין כסוי לארון, יכול לא יהיה כסוי לארון אבל יהיה דבר חוצץ בין כפורת לעדות תלמוד לומר "וכסה ענן הקטורת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות" הא אין דבר חוצץ בין כפורת לעדות ע"כ.

ורבנו הלל מפרש אין כסוי לארון, דמשמע דהכפורת דהוי למעלה על הארון הוי כלי באפיה נפשיה ומונח על הארון ואין כסוי לארון, יכול לא יהא כסוי לארון וכו' כיון דלא הוה כפורת כסוי לארון אלא הוי כלי באפיה

נפשיה למעלה מן הארון, יהיה דבר חוצץ בין כפורת לעדות, כלומר בין כפורת ללוחות דהור בארון, ללוחות היינו עדות וכו'. ת"ל "וכסה ענן הקטורת וגו'" מדכתיב על הכפרת אשר על ארון העדות משמע דכפורת הוה על העדות ואין דבר חוצץ בין כפורת לעדות וכו' הא למדת אין דבר חוצץ ע"כ דבריו. מפורש דהת"כ מחדש לפי דבריו דאין הכפורת חלק מהארון אלא כלי בפני עצמו, וזה מה שאמרו בת"כ אין כסוי לארון וכו'.

יוצא מזה דכפורת וארון אין זה כלי אחד אלא שני ענינים מיוחדים, ושני כלים מיוחדים. ממילא לא שייך לומר כיון דהכרובים היו צריכים להיות משל זהב ממילא גם הכפורת וגם הארון היה מוכרח להיות של זהב דאי אפשר לעשות כלי המקדש חציה זהב וחציה מתכת אחרת כתוס' ישנים, דאין הארון והכפורת כלי אחד כמבואר בתורת כהנים על פי פירוש רבנו הלל.

וכן יש להוכיח זה מפירוש הרלב"ג ראש פרשת אחרי מות הובא בקול יהודה על הכוזרי מאמר ג' סוף פרק מ', שכתב וז"ל. ראוי שתדע כי בבית שני לא היה שם ארון כי כבר נגזזו יאשיהו, ועל כל זה היה שם קדש הקדשים והיה שם צורת כרובים להורות על מציאות צורות הנבדלות אשר בעבורו היה קדש הקדשים אע"פ שאין שם ארון וכפרת. ולהעיר על שאין ארון וכפרת מעכבים זאת העבודה אמר אחר זה בזאת יבא אהרון אל הקדש וכו' והביא מבית לפרוכת. והביא את דמו מבית לפרוכת, ר"ל אף שאין שם ארון וכפורת, ולזה עשו שם כבית שני שהיו שם כמה נביאים. והנה אחשוב שהיה הכפורת בבית שני עם הכרובים. כי כבר הקפידה התורה בהזאת דם הפר ושעיר של יוה"כ שתהיה על פני הכפורת ולפני הכפורת עכ"ל. מפורש בדבריו בסוף שהיה כפורת בבית שני אף שהארון לא היה שנגזז כמבואר ביומא נ"ד, בכל זאת היה מספיק כפורת וכרובים להזות הדם, מוכח שכפורת וכרובים הם כלי מיוחד ואין הם שייכים לארון להיות נחשבים חלק מהארון.

אבל עצם דבריו תמוהים מאד שהם נגד סוגיא מפורשת גמ' מנחות דף כ"ז דאמרינן התם לר' יהודה דאמר אל פני הכפורת דוקא וכו': מתקיף לה רב יוסף לרבי יהודה מדאל דוקא אל נכח נמי דוקא, אלא במקדש שני דלא היה ארון וכפורת ה"נ דלא עבד הזאות? אמר רבה בר עולא אמר קרא "וכפר את מקדש הקודש" מקום המקודש לקודש ע"כ. הרי מפורש בסוגיא דלא היה צריכים במקדש שני ארון וכפרת כיון שהיה מקום מקודש לקודש. ועיין בכוזרי מאמר ג' סוף פרק ל"ט שכתב שהעמידו בבית שני במקום הארון תכונה שתלו לפניה הפרוכת בעבור שידעו שהארון נגזז שם ע"כ. ועיין בקול יהודה איך שמסביר דבריו, וגם כן קשה מסוגיא דמנחות וצ"ע בזה.

והנה לכאורה מה שמסתפק בעל ערוך לגר שיכול לעשות הכרובים מזהב והכפורת ממתכת אחרת. זה אי אפשר לפי התוס' ישנים יומא ל"ז דאי אפשר

לעשות כלי חציה של זהב וחציה של מתכת אחרת, וזה ברור דהכרובים והכפורת היה כלי אחד וצ"ע בזה.

ויש לחדש עוד בזה דהארון אף שנמשח בשמן המשתה לא נכלל כלל בדין כלי שרת דמקדש, ואין זה מעכב בעצם המקדש, דהרי בבית שני לא היה ארון וכפורת, ולכן אפשר לומר דלפיכך לא הזכיר הרמב"ם עשיית ארון וכפורת בהל' בית הבחירה. ועל ידי הכנסתו לפנים נתחנך קדושת קדש הקדשים, ויש להסביר בזה דברי הגמ' ע"ז דף מ"ג דלא יעשה שולחן תבנית שולחן, מגורה תבנית מגורה, אמאי לא קתני נמי ארון תבנית ארון, ועיין במנחת חינוך העיר בזה. ולפי זה אפשר שזה דין רק בכלי המקדש ולא בארון שאין זה מכלי שרת המקדש.

ולפיכך לא שייך הארון, לפי שיטת הרמב"ם, לחלק מן המקדש כמו שולחן מגורה ועוד כלי המקדש שהם חלק ממצות בנין בית המקדש.

והנה בירושלמי יומא פרק ה' ד' יש מחלוקת תנאים אם הדם שזורקין ביוה"כ מהפר והשעיר אם צריך ליגע בפרוכת ובין הבדים של הארון, ועיין תוס' סוף פ"ק דזבחים דאין צריך ליגע, וכן בבבלי יומא ג"ז משמע דאין צריך ליגע, ועיין משנה למלך פרק ג' מהל' יוה"כ הל' ה' שהקשה על הרמב"ם שהשמיט זה, ולא הביא הירושלמי והבבלי רק החוט' זבחים, ועיין אור שמח בה' יוה"כ בזה עי"ש, ואולי בזה תלויה המחלוקת אם צריכים ליגע או לא, דאם על הארון יש דין כלי שרת צריך ליגע ולקבל הדם כמו כל כלי שרת, ואם אין להם דין כלי שרת צריכים לתת נגד מקום זה אבל לא צריך ליגע וצריך עיון בזה לברר העניינים.

והנה החתם סופר חלק יו"ד סי' רל"ו העיר ונשאר בתימה למ"ד דארון גלה לבבל ולמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא אף מקום המקדש וכדעת הראב"ד עיין עוד פ"ב דשבועות, אם כן מגלן בבית שני לבנות בית המקדש בלי ארון וכרובים? ומסיק: נראה לי משום הכי כתיב "ונועדתי לך שמה מעל הכפרת מבין ב' הכרובים" לומר טעם הארון והכרובים הוא רק עיקר לצורך מקום מועד לדבר עם משה רבנו מבין ב' הכרובים, וכשאין נביא כמשה רבנו הראוי להוועד עמו מבין שני הכרובים אין הארון מעכב ע"כ.

והאחרונים תמחו על דבריו מהגמ' המפורשת במנחות כ"ז שהבאתי לעיל: אלא מקדש שני דלא היה ארון וכפרת הכי נמי דלא עבד הזאות? אמר רבה בר עולא אמר קרא וכפר את מקדש הקדש מקום ולמ"ד לא קדשה לעתיד לבא והיה צריכים קידוש היו יכולים לעשות מקדש בלא ארון. הרי מפורש בגמ' דלא בענין ארון וילפינן זה מקרא.

ונראה לי בזה על פי הגמ' מנחות כ"ז שהבאתי דאמרינן התם: טהורין שנכנסו לפנים ממחיצתן להיכל כולו בארבעים, מבית לפרוכת ואל פני הכפרת במיתה, ר'

יהודה אומר כל ההיכל כולו ומבית לפרכת בארבעים, ואל פני הכפורת במיתה וכו' ורבנן "אל" לאו דוקא, ור"י דאמר אל פני הכפורת דוקא והזה אל נוכח נמי דוקא וכו' אלא מקדש שני דלא היה ארון וכפורת ה"נ דלא עביר הזאות? אמר רבה בר עולא אמר קרא "וכפר את מקדש הקדש" מקום המקודש לקודש ע"כ.

וכתב בספר טל תורה דמשמע מר' יהודה דדוקא לענין כפרה גלי קרא אבל חיוב מיתה ליכא כלל לר' יהודה ליכנס בקודש הקדשים במקדש שני כיון דלא היה כפורת, אף דנכנס למקום שהיה עומד מתחילה הכפורת, וזה חידוש גדול דלר' יהודה בבית שני היה היכל וקודש הקדשים שוה דשניהם רק בלאו, ועיין מה שמעיר מפסחים פ"ז עיי"ש.

והנה בקרית ספר ריש הל' בית הבחירה כתב: והדברים שהם עיקר הבית הם קדש וקדש הקדשים ולפני הקדש וכו' אפילו הכי לענין קדושת הבית ליכא שינוי בין משכן למקדש דכמו דבמשכן ליכא אלא ג' קדושות: קדש הקדשים וקדש וחצר אהל מועד, כן במקדש הם שלש קדושות לפנים והיכל ועזרה והכל נקרא מקדש כמו במשכן שהכל נקרא גם כן משכן עכ"ד.

ולפי הנחה זו יש לתמוה לר' יהודה בבית שני למ"ד לא קדשה לעתיד לבא והיו צריכים קידוש מחדש איך היו יכולים לעשות מקדש בלא ארון כיון שלא היה על קדש הקדשים דין קדושת קודש הקדשים בלי ארון וכפורת דרק לפני הכפורת במיתה לר"י אבל לא כל הקדש הקדשים, וכיון דילפינן ממשכן שצריך להיות שלש קדושות במקדש איך אפשר לעשות מקדש בלי קדושת קודש הקדשים.

בשלמא אי אמרינן קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא וכבר חל על המקום קדושת מקדש בזמן שהיה ארון בבית ראשון לא נפקעה הקדושה אחר שנגזר הארון, אבל למ"ד לא קדשה לעתיד לבא איך יכול לחול קדושת מקום בלא ארון לר' יהודה כיון שחסר קדושת קודש הקדשים.

ואולי אפשר לכוון זה בקדושת החתם סופר אף שמתשובתו לא משמע כן וצ"ע בזה.

בענין פגימת מזבח ואבני מקדש

הנה המ"ל פרק א' מהל' בית הבחירה מביא בשם באר שבע דהקשה דאין בנו את מזבח בלי פגימה וכו', והיינו יכולים לחלק בין קודם שהוקדשו אבנים למזבח אם לאחר שהוקדש ע"כ, ונראה מדברי הרכ דאיסור דלא תניף עליהם ברזל דוקא באבנים שכבר הוקדשו, אבל באבנים שלא הוקדשו אף שהונף עליהם